

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

SOCIALINIS DARBAS
PROFESINĖ VEIKLA, METODAI IR KLIENTAI

Vadovėlis

Vilnius 2010

2008 m. lapkričio 21 d., Nr. 08-427

Aukštųjų mokyklų bendrųjų vadovėlių leidybos komisijos rekomenduota

Recenzavo:

Vilniaus universiteto Specialiosios psichologijos laboratorijos vadovas prof. habil. dr. **Albinas Bagdonas**;

Vytauto Didžiojo universiteto prorektorius prof. dr. **Jonas Ruškus**

Vadovėlis svarstytas Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto tarybos 2009 m. lapkričio 16 d. posėdyje (protokolas Nr. 2SP-4) ir rekomenduotas spausdinti

Vadovėlis svarstytas Mykolo Romerio universiteto Socialinės politikos fakulteto Socialinio darbo katedros 2009 m. spalio 29 d. posėdyje (protokolas Nr. 1SDK-4) ir rekomenduotas spausdinti

Mykolo Romerio universiteto mokslinių-mokomųjų leidinių aprobavimo spaudai komisija 2009 m. lapkričio 19 d. posėdyje (protokolas Nr. 2L-2) vadovėlių patvirtino spausdinti

Vadovėlio sudarytoja *Jautrė Rainutė Šinkūnienė*

Vadovėlio autoriai:

Rita Augutienė

Aistė Bartkevičienė

Saulius Čaplinskas

Angelė Danutė Čepėnaitė

Violeta Ivanauskienė

Elina Jackienė

Raminta Jančaitytė

Brigita Kairienė

Ieva Kuginytė-Arlauskienė

Teresė Nijolė Liobikienė

Gediminas Navaitis

Alina Petrauskienė

Jolanta Pivorienė

Rita Raudeliūnaitė

Justinas Sadauskas

Antanas Saulaitis

Pranas Valentinas Stalioraitis

Jautrė Ramutė Šinkūnienė

Audronė Vareikytė

Laura Varžinskienė

Irena Zemaitaitytė

Visos leidinio leidybos teisės saugomos. Šio leidinio arba kurios nors jo dalies negalima taisyti, dauginti arba kitaip platinti leidėjui nesutikus.

Turinys

Pratarmė	10
I DALIS SOCIALINIO DARBO PROFESINĖ VEIKLA IR METODAI	12
1. SOCIALINIO DARBO RAIDA LIETUVOJE, Audronė VAREIKYTĖ	13
Įvadas	13
1.1. Socialinio darbo samprata	13
1.2. Socialinio darbo raidos etapai Lietuvoje	15
1.3. Socialinio darbo charakteristika	21
Socialinis darbas kaip praktinė veikla	21
Socialinis darbas kaip akademinė disciplina	23
1.4. Socialinio darbo supervizija	24
<i>Klausimai ir užduotys .....</i>	<i>27</i>
<i>Literatūra .....</i>	<i>27</i>
2. SOCIALINIO DARBO ETIKA IR VERTYBES, Violeta IVANAUSKIENĖ, Laura VARŽINSKIENĖ	29
Įvadas	29
2.1. Teorinė vertybių samprata	29
Teorinė vertybių apibrėžtis	29
Vertybių universalumas ir reliatyvumas	31
Vertybės ir vertybinės orientacijos	32
2.2. Profesinės socialinio darbo vertybės	35
Vertybės ir profesinė etika	35
Socialinio darbo vertybiniai principai	38
2.3. Etinės problemos ir dilemos socialiniame darbe	40
<i>Klausimai ir užduotys .....</i>	<i>42</i>
<i>Literatūra .....</i>	<i>43</i>
3. POŽIŪRIAI Į PROBLEMŲ SPRENDIMĄ SOCIALINIAME DARBE, Raminta JANČAITYTĖ	45
Įvadas	45
3.1. Ekologinė sistemų teorija	45
3.2. Humanistinė teorija	50
3.3. Bihevioristinė teorija	54
3.4. Kognityvinė teorija	57
3.5. Feministinis požiūris	60
<i>Klausimai ir užduotys .....</i>	<i>63</i>
<i>Literatūra .....</i>	<i>63</i>
4. SOCIALINIO DARBO SU INDIVIDU METODAS, Teresė Nijolė LIOBIKIENĖ, Elina JACKIENĖ	64
Įvadas	64
4.1. Socialinio darbo su individu metodo modeliai	64
Krizių intervencijos modelis	65
Problemų sprendimo modelis	67
Į sprendimą orientuotas modelis	70
4.2. Socialinio darbo su individu etapai	72
Preliminarinis ir pradinis etapai	72
Informacinio, diagnostinio ir terapinio interviu ypatumai	72
Konfrontavimas ir konfidencialumas	73
Darbo ir užbaigimo etapai	76
<i>Klausimai ir užduotys .....</i>	<i>78</i>

<i>Literatūra</i>	78
5. SOCIALINIO DARBO SU GRUPE METODAS, Teresė Nijolė LIOBIKIENĖ, Elina JACKIENĖ	79
Įvadas	79
5.1. Socialinio darbo su grupe metodo istorinė raida	79
5.2. Grupių modeliai ir klasifikacija	80
5.3. Bendrasis ir specialusis pasirengimas darbui su grupe	81
5.4. Grupės proceso dinamika	83
<i>Klausimai ir užduotys</i>	85
<i>Literatūra</i>	85
6. SAVITARPIO PAGALBOS GRUPES, Antanas SAULAITIS	86
Įvadas	86
6.1. Savivalbos grupių savybės	86
6.2. Savitarpio pagalbos grupių organizavimas	88
6.3. Savitarpio pagalbos misijos apibrėžtis	91
6.4. Keletas savitarpio pagalbos grupių veiklos pavyzdžių	92
<i>Klausimai ir užduotys</i>	93
<i>Literatūra</i>	93
7. SOCIALINIO DARBO SU ŠEIMA METODAI, Gediminas NAVAITIS,	
Įvadas	94
7.1. Socialinio darbo su šeima ir šeimos konsultavimo sąsajos	94
Socialinio darbuotojo, konsultuojančio šeimą, profesionalumas	95
Šeimos samprata, tarpusavio santykių pažinimo ir korekcijos metodai	95
7.2. Sociometriniai šeimos konsultavimo metodai	97
Šeimos sociograma, genograma ir šeimos ryšių tinklas	97
Šeimos skulptūros ir šeimos paveikslo metodai	100
Šeimos sistemos testas, šeimos namo schema ir šeiminių vaidmenų kortelių metodas	101
7.3. Elgesio modeliavimo metodai	104
Užduotys konsultacinių susitikimų metu ir šeiminių pasitarimų	104
Santarvės dienų, pozityvių mainų ir simbolinių dovanų metodai	106
7.4. Vaizdinių metodai	109
Prisiminimų, šeimos narių vaizdinių ir „tuščios kėdės“ metodai	110
Tėvų nurodymų atkūrimo, pokalbio su lėlėmis ir sakinių užbaigimo metodai	112
Analogiškų situacijų, vaidmenų ir vertybių palyginimo, konstruktyvų metodai	114
Poezijos ir biblioterapijos taikymas šeimos konsultavimui	115
<i>Klausimai ir užduotys</i>	117
<i>Literatūra</i>	117
8. SOCIALINIS DARBAS BENDRUOMENĖJE, Jolanta PIVORIENĖ	118
Įvadas	118
8.1. Bendruomenės samprata	118
Bendruomenę apibrėžiančių sąvokų įvairovė	118
Bendruomenės samprata pagal bendrąją sistemų teoriją	119
8.2. Bendruomenės socialinė veikla kaip socialinio darbo objektas	120
Bendruomenės socialinė veikla kaip netiesioginės praktikos veiksmai	120
Bendruomenės socialinės veiklos tikslas ir socialinio pokyčio metodai	121
8.3. Bendruomenės socialinės veiklos charakteristika mikro-, mezo- ir makrolygmenimis	
.....	122
Socialinio darbo makropraktikos siejimas su kitais socialinio darbo metodais	122
Problemų sprendimo bendruomenėje procesas (pagal Zastrow, 1999)	124
<i>Klausimai ir užduotys</i>	126
<i>Literatūra</i>	127
9. SAVANORYSTES ORGANIZAVIMAS BENDRUOMENĖJE, Antanas SAULAITIS ...	128

Įvadas	128
9.1. Savanoriškos kultūros ugdymas	128
Savanorystės tradicija	128
Teisiniai savanorystės aspektai Lietuvoje ir Europos Sąjungoje	129
Savanorystės dvasia ir etiniai principai	132
Savanorių pritraukimas, atranka, lavinimas ir vadyba	133
9.2. Savanoriškos veiklos išūkių	135
Savanorystės rūšys ir sritys	135
Savanorystės krizės ir veiklos finansavimas	137
<i>Klausimai ir užduotys</i>	140
<i>Literatūra</i>	140
10. KONFLIKTŲ VALDYMAS IR TARPININKAVIMAS SOCIALINIAME DARBE, Angelė Danutė ČEPĖNAITĖ	142
Įvadas	142
10.1. Konfliktas ir jo įveikimas	143
Konflikto samprata	143
Taikomasis konflikto teorijos aspektas	143
Konflikto ciklas, pobūdis ir asmens elgesys	145
Konflikto įveikimas, taikant tarpininkavimą	146
10.2. Konflikto sprendimo eiga	148
Socialinio darbuotojo - tarpininko vaidmuo	150
Ypatingos situacijos sprendimas - individualūs susitikimai	153
10.3. Tarpininkavimas socialinio darbo praktikoje	153
Atkuriamojo teisingumo tarpininkavimas	153
Šeimos tarpininkavimas (ginčai, skyrybos, vaikų globa)	155
Tarpasmeninio konflikto tarpininkavimo proceso pavyzdys	157
<i>Klausimai ir užduotys</i>	158
<i>Literatūra</i>	159
11. SOCIALINIO DARBO METODŲ PASIRINKIMAS, Teresė Nijolė LIOBIKIENĖ, Elina JACKIENĖ	160
Įvadas	160
11.1. Socialinės rūpybos sistemų ir socialinio darbo metodų sąveika	160
11.2. Socialinio darbo metodų pasirinkimo principai	162
<i>Klausimai ir užduotys</i>	164
<i>Literatūra</i>	164
II DALIS, SOCIALINIS DARBAS SU KLIENTŲ GRUPĖMIS	165
12. SOCIALINIO DARBO KLIENTŲ YPATUMAI, Teresė Nijolė LIOBIKIENĖ, Jautrė Ramutė ŠINKŪNIENĖ	166
Įvadas	166
12.1. Socialinio darbo su vaikais ypatumai	167
12.2. Socialinis darbas su rizikos grupių klientais	169
Rizikos veiksniai socialinio darbo praktikoje	170
Taisyklės ir intervencijos stadijos	172
12.3. Socialinio darbo su neįgaliais žmonėmis ypatumai	175
12.4. Socialinio darbo su pagyvenusiais žmonėmis ypatumai	178
12.5. Daugiakultūrinė socialinio darbo perspektyva	179
<i>Klausimai ir užduotys</i>	182
<i>Literatūra</i>	182
13. VAIKAI, PATYRĘ SMURTAŲ ŠEIMOJE, Brigita KAIRIENĖ	183
Įvadas	183
13.1. Tėvų ir vaikų santykių specifiškumas	183
13.2. Smurtinio tėvų elgesio formos ir jas apibūdinantys veiksmai	184

13.3. Smurto prieš vaiką šeimoje rizikos veiksniai	185
Tėvų rizikos veiksniai	185
Vaikų rizikos veiksniai	186
Aplinkos rizikos veiksniai	186
13.4. Smurto prieš vaiką šeimoje padariniai	187
Fizinio smurto padariniai	187
Emocinio smurto padariniai	188
Seksualinio smurto padariniai	189
Nepriežiūros padariniai	189
13.5. Bausmė kaip auklėjimo priemonė	190
13.6. Darbo su vaiku, patyrusiu smurtą šeimoje, analizės aspektai	192
Apie ką būtina kalbėti su vaiku, patyrusiu smurtą šeimoje	192
Kompleksinis požiūris į situaciją ir kiekvieno atvejo individualus vertinimas	193
Požiūris į vaiką kaip liudytoją	194
Darbo su vaiku principai	196
<i>Klausimai ir užduotys .....</i>	<i>198</i>
<i>Literatūra .....</i>	<i>198</i>
14. SUAUGUSIŲJŲ NUTEISTŲJŲ SOCIALINIS ĮGALINIMAS, Ieva KUGINYTĖ-ARLAUSKIENĖ, Pranas Valentinas STALIORAITIS, Irena ŽEMAITAITYTĖ	200
Įvadas	200
14.1. Nuteistojo socialinė rehabilitacija ir resocializacija.....	200
14.2. Suaugusiojo nuteistojo ugdymas ir motyvavimas	204
14.3. Nuteistųjų socialinė rehabilitacija	207
14.4. Nuteistųjų alternatyviomis bausmėmis įgalinimas	210
<i>Klausimai ir užduotys .....</i>	<i>214</i>
<i>Literatūra .....</i>	<i>214</i>
15. NARKOTIKŲ VARTOTOJAI, Saulius ČAPLINSKAS.....	216
Įvadas	216
15.1. Narkotikų vartojimo biologiniai, psichologiniai ir socialiniai veiksniai	216
15.2. Narkotikų poveikio samprata	218
Priklausomybės plitimas	218
Priklausomybės išsivystymo etapai	219
Kaip atpažinti narkotikų vartotoją?	220
Kaip gaunama pinigų narkotikams?	222
15.3. Pagalbos nuo narkotikų priklausomiems asmenims samprata	223
Kompleksinės pagalbos modeliai ir etapai	223
Psichologinės socialinės rehabilitacijos tipai	224
Savigalbos grupės	226
15.4. Socialinių paslaugų teikimo specifika	226
<i>Klausimai ir užduotys .....</i>	<i>229</i>
<i>Literatūra .....</i>	<i>229</i>
16. UŽSIKRĖTĘ ŽIV IR SERGANTYS AIDS ASMENYS, Saulius ČAPLINSKAS.....	230
Įvadas	230
16.1. Kas yra ŽIV?	230
Kuo ŽIV skiriasi nuo AIDS?	231
16.2. ŽIV plitimą veikiančys veiksniai.....	231
Biologiniai veiksniai	231
Su ŽIV plitimu susiję elgsenos veiksniai	232
Socialiniai veiksniai ir pažeidžiamumas	233
16.3. ŽIV/AIDS epidemiologinės padėties tendencijos pasaulyje ir Lietuvoje.....	234
16.4. Su ŽIV susiję žmogaus pokyčiai	235
Psichologinės reakcijos į ŽIV diagnozę	235

Gyvenimas su ŽIV	236
16.5. Socialinio darbo sąsajos su ŽIV/AIDS ypatumais	237
Socialinio darbuotojo veiklos kryptys ir etika	237
Socialinio darbo praktikos specifika dėl ŽIV infekcijos.....	238
Užsikrėtusio ŽIV asmens problemų sprendimo modeliai.....	240
<i>Klausimai ir užduotys .....</i>	<i>242</i>
<i>Literatūra .....</i>	<i>243</i>
17. SOCIALINIS DARBAS SU BENAMIAIS, Justinas SADAUSKAS	244
Įvadas	244
17.1. Benamystė - socialinės atskirties aspektai	244
Socialinės atskirties samprata	244
Benamystė - istorinis diskursas.....	245
Benamystės sąvoka	245
Benamystės priežastys	247
Benamės moterys.....	248
17.2. Benamystės reiškinių analizė	249
Benamystė skirtingais amžiaus tarpsniais.....	249
Tapsmas benamiu.....	250
17.3. Socialinės pagalbos benamiams būdai	252
Benamystės problemų sprendimas politiniu lygmeniu	252
Nakvynės namai.....	252
Socialinio darbuotojo veiklos kryptys.....	253
<i>Klausimai ir užduotys .....</i>	<i>254</i>
<i>Literatūra .....</i>	<i>254</i>
18. NEĮGALIŲJŲ INTEGRACIJA: TEORIJA IR REALYBĖ, Rita RAUDELIŪNAITĖ, Jautrė Ramutė ŠINKŪNIENĖ.....	256
Įvadas	256
18.1. Socialinė integracija	256
Negalios samprata.....	256
Neįgaliųjų socialinės integracijos tikslai ir pranašumai.....	259
Pagrindiniai neįgaliųjų socialinės integracijos principai	260
Neįgaliųjų socialinės integracijos sistema	260
Individualaus plano idėja	261
18.2. Neįgaliųjų socialinės atskirties priežastys.....	262
Socialinių nuostatų neįgaliųjų atžvilgiu ypatumai	262
Visuomenės nuostatų neįgaliųjų atžvilgiu struktūrinis modelis	262
18.3. Neįgalios asmens teisės	263
Žmonių su negalia teisinę padėtį reglamentuojantys teisės aktai	263
Neįgalumo ir darbingumo lygio nustatymas.....	264
Specialiųjų poreikių tenkinimas.....	266
Žmonių su negalia užimtumo teisinės garantijos.....	267
Neįgaliųjų švietimas.....	268
18.4. Neįgaliųjų žmonių integracija į darbo rinką.....	272
Dalyvavimo darbo rinkoje problemos	272
Tarpininkavimo poreikis neįgaliųjų integracijos į darbo rinką procese.....	273
18.5. Gyventi su negalia	275
Neįgaliojo asmens savimonė ir negalios priėmimas	275
Negalią turinčių asmenų įgalinimo veiksniai.....	275
Šeimos, auginančios neįgalų vaiką, situacija	277
Socialinė psichologinė izoliacija ir pagalba seimai	279
<i>Klausimai ir užduotys .....</i>	<i>280</i>
<i>Literatūra .....</i>	<i>281</i>

19. PAGYVENUSIŲ ŽMONIŲ GLOBA IR SLAUGA: KOMPLEKSINĖ PAGALBA , Alina PETRAUSKIENĖ	283
Įvadas	283
19.1. Rūpinimasis pagyvenusiais žmonėmis -globa, slauga ir priežiūra	283
19.2. Kompleksinės pagalbos pagyvenusiems žmonėms modeliavimas	286
Individualus atvejo įvertinimas ir pagalbos planavimas	290
Bendruomenės pagalbos išteklių paieška ir paslaugų teikimas	291
Kliento krizių prevencija.....	291
Paslaugų teikėjų bendradarbiavimas	293
<i>Klausimai ir užduotys</i>	295
<i>Literatūra</i>	295
20. PRIEGLOBSTŲ GAVUSIŲ UŽSIENIEČIŲ INTEGRACIJOS YPATUMAI , Rita AUGUTIENĖ, Aistė BARTKEVIČIENĖ.....	297
Įvadas	297
20.1. Migracijos procesų apžvalga	297
Teisės aktai, reglamentuojantys prieglobsčio sistemą	298
Prieglobsčio suteikimo užsieniečiams situacija Lietuvos Respublikoje.....	299
20.2. Gavusių prieglobstį užsieniečių adaptacijos ir integracijos ypatumai	299
Migrantų adaptacijos procesai	300
Socialinis darbas su gavusiais prieglobstį užsieniečiais	301
Socialinę pagalbą teikiančios institucijos Lietuvoje	303
<i>Klausimai ir užduotys</i>	305
<i>Literatūra</i>	305
Sąvokų žodynis	307
Apie vadovėlio autorius	315